

Ekonomisk Debatt i slutet av dess tredje decennium*

Introduktion

På *Ekonomisk Debatt*s försätsblad står att "ekonomisk debatt analyserar med vetenskaplig inriktning den ekonomiska utvecklingen och debatterar aktuella samhällsekonomiska frågor under bred medverkan av akademiskt och praktiskt verkssamma ekonomer". Vi tänkte försöka att, utifrån våra erfarenheter som redaktörer för *Ekonomisk Debatt* de senaste fyra åren, belysa *Ekonomisk Debatt*s förhållande till den allmänna ekonomiska debatten i Sverige i slutet av 1900-talet och i början av 2000-talet. För att göra detta ställer vi oss två frågor: Vilka olika typer av ekonomiska problem har diskuterats i *Ekonomisk Debatt* under de senaste åren? Vilka aktuella ekonomiska problem har inte diskuterats i *Ekonomisk Debatt*?

Förhoppningen är förstås även att *Ekonomisk Debatt* i viss utsträckning ska ha någon effekt på den allmänna ekonomiskpolitiska debatten. Detta föranleder oss att ta ett steg till och även fundera lite kring frågor av typen: Har *Ekonomisk Debatt* haft något genomslag i media och

Docent JERKER HOLM är verksam vid Lunds universitet. Han var redaktör för Ekonomisk Debatt, tillsammans med Anders Danielsson, 1999–2000. Docent MATZ DAHLBERG är verksam vid Uppsala universitet och docent EVA JOHANSSON är verksam vid Uppsala universitet samt vid Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU). De är redaktörer för Ekonomisk Debatt sedan 2001.

vad är det i så fall media har nappat på? Finns det något som media inte nappat på, fast man kunde ha förväntat sig det? Vad, om något, av det som diskuterats i *Ekonomisk Debatt* har fått genomslag i politiken?

Vad har diskuterats i *Ekonomisk Debatt*?

Då man börjar fundera lite kring i vilken utsträckning som tidskriften lever upp till målsättningen att debattera aktuella samhällsekonomiska frågor, slås man omedelbart av att många av de frågor som varit "heta" och vanligt förekommande i den allmänna debatten också diskuterats i *Ekonomisk Debatt*.

Göteborgskravallerna illustrerar till exempel tydligt att globaliseringsfrågor och frågor om Tobinskatten är högaktuella. En av de mer välkända aktörerna i globaliseringsdebatten, organisationen *Attac*, har dessutom fått stor uppmärksamhet i media.¹ Dessa frågor har diskuterats i *Ekonomisk Debatt* av Bigsten & Levin (01/2), Suvanto (01/6) och Pålsson Syll (02/2), där den sistnämnde ensam stått upp till Tobinskattens försvar. Övriga frågor inom internationell ekonomi som diskuterats i *Ekonomisk Debatt* är de svenska biståndsländernas utveckling samt ut-

* Vi är tacksamma för konstruktiva kommentarer från Peter Fredriksson och Erika Ingvald.

¹ I en kommande artikel i *Ekonomisk Debatt* av Per Skedinger och Dan Johansson hävdas det att *Attac* nämns i 986 artiklar och radioinslag under perioden 1996-2002.

vecklingen i enskilda länder som Chile och Sydafrika.

Arbetsmarknaden utgör en mycket viktig del av vår ekonomi och har effekter både för den enskilde individen och för marknaden och samhället i övrigt. Arbetsmarknadsrelaterade frågor är alltid aktuella i debatten. Ett flertal arbetsmarknads-ekonomiska aspekter som diskuterats i den allmänna debatten har också analyserats och diskuterats i tidskriften; utvärdering av arbetsmarknadspolitiska åtgärder har ägnats ett temanummer (01/4), konjunktur- och strukturproblemen i 1990-talets arbetslöshet har diskuterats (Lundborg, 01/1) liksom arbetsmarknadens institutioner (Agell, 01/3), arbetstidsförkortning (Nordström Skans, 01/7), invandrarnas ställning på arbetsmarknaden (Ekberg & Rooth, 01/4; Rooth, 01/8; Ekberg & Hammarstedt, 02/4; Hammarstedt, 02/5) samt arbetslöshetens effekter på brottsligheten (Edmark, 02/5). Inte minst brottsligheten utgör ett hett debattämne; väljarna har t ex identifierat brottslighet som en av de viktigaste frågorna i 2002 års valrörelse.

Den första januari i år ersatte euron många av de europeiska valutorna. Kommer och bör Sverige gå med i den monetära unionen? Ett flertal artiklar i *Ekonomisk Debatt* har analyserat frågor som aktualiseras i debatten om ett eventuellt EMU-medlemskap: Vad skulle hända med inflationsmålet och sysselsättningen i Sverige vid ett medlemskap (Lundborg & Sacklén, 02/3)? Hur skulle Sverige klara sig utanför EMU (Kinnwall, 02/3)? Hur påverkar euron den europeiska prisutvecklingen (Andrén & Oxelheim, 02/3)? Vikten att ha en institutionell ram som dels garanterar den europeiska centralbankens oberoende i utformandet av sin penningpolitik, dels möjliggör utkrävande av ansvar analyseras ingående av Calmfors (99/1). Dessa principiella frågor tycks bli alltmer aktuella eftersom länder som Portugal och Tyskland har problem med att uppnå budgetbalanskraven. Effekterna av EU:s inträdeskrav på

tillväxten i kandidatländerna har även det diskuterats i tidskriften (Ems, 01/3).

Ett flertal frågor inom industriell organisation, som t ex bristen på konkurrens på vissa svenska marknader, är aktuella. En del av dessa frågor har tidigt behandlats av skribenter i *Ekonomisk Debatt*. Exempelvis behandlades flygmarknaden av Bergman (01/1) som med en mängd data konstaterar att trots att marknaden varit avreglerad i nästan ett decennium så har konkurrensen inte tagit fart. En annan allmänt uppmärksam fråga rör förekomsten samt effekterna av att svenska företag flyttar utomlands eller blir utlandsägda. Detta komplex av frågor har analyserats och diskuterats i ett flertal artiklar i *Ekonomisk Debatt*; se artiklarna av Braunerhjelm & Lindqvist (99/8), Fölster (99/8), Henrekson & Jakobson (00/3), Forslid (01/3) och Braunerhjelm (01/6).

Avslutningsvis vill vi peka på ytterligare två områden som livligt förekommit i den allmänna debatten och som diskuterats i *Ekonomisk Debatt*; bostadsmarknaden och utbildningsväsendet. Den besvärliga bostadssituationen i Stockholm har uppmärksammats i två artiklar om hyresregleringen och stadsbyggandet av Bengt Turner respektive Roland Andersson (båda i 01/2). En möjlig lösning på det akuta bostadsproblemet diskuterar i en kommande artikel i *Ekonomisk Debatt* av Roland Andersson och Bo Söderberg. Vad gäller utbildningsfrågor så har friskolornas effekt på de kommunala skolorna diskuterats och debatterats, i bitvis hårda ordalag, av å ena sidan Fredrik Bergström och Mikael Sandström och å andra sidan Sören Wibe (01/5, 02/3). Frågor rörande högre utbildning – särskilt i nationalekonomi – avhandlades i ett temanummer tidigare i år (02/2).

Trots att det de senaste fyra åren alltså avhandlats en mängd olika problem inom vitt skilda områden i *Ekonomisk Debatt*, så finns det naturligtvis frågor som inte figurerat i tidskriften, men som diskuterats liv-

ligt i den allmänna debatten. Här tänker vi nöja oss med att peka på ett par sådana områden.

Kommunalekonomiska frågor har diskuterats livligt sedan valet 1998: problemen inom barnomsorgen, utbildningsfrågor, kommunernas svaga ekonomi (där vissa kommuner emellanåt stått på ruinens brant) och effekter av skatteutjämnings-systemet. Av dessa frågor har endast utbildningsfrågor diskuterats i *Ekonomisk Debatt* (friskolornas effekter på den kommunala skolan). Detta är kanske något förvånande med tanke på att kommunala frågor ligger tidskriftens nuvarande redaktörer varmt om hjärtat. Försök att råda bot på detta har dock onekligen gjorts. Förhoppningsvis lyckas nästa redaktörspår bättre.

Allt eftersom tiden går blir det också tydligt att IT- och telekombranschen var kraftigt övervärderad vid seklets slut. Övervärderingen har bidragit till att öka misstänksamheten mot de finansiella marknaderna. Ingen skribent i *Ekonomisk Debatt* varnade för denna bubbla trots att det borde ha varit möjligt med några relativt enkla ekonomiska resonemang. Många skakade nog på huvudet när IT-konsultbolag, vars huvudtillgång var lätt- rörligt humankapital, värderades i mångmiljardbelopp, men dessa farhågor kom aldrig till uttryck i skrift. Kanske ville ingen representant från den ”dystra vetenskapen” vara den tråkiga glädjedödaren? Den enda tröst som erbjuds självkritiska redaktörer är att *Ekonomisk Debatt* åtminstone inte bidrog till att haussa upp sektorn. Att *inte* komma med några prognoser om framtiden verkar dock vara något av en specialitet för skribenterna i *Ekonomisk Debatt* (se Albinsson Bruhners artikel i detta nummer)!

Vad har media nappat på?

Ekonomisk Debatt har under vår tid vid rodret haft pressbevakning. Så fort *Ekonomisk Debatt* har nämnts i massmedia har den aktuella artikeln skickats till oss.

Vi har roat oss med att gå igenom dessa pressklipp för att se vilket genomslag *Ekonomisk Debatt* har haft i övriga media. Några allmänna saker som man kan notera är:

- Det är huvudsakligen på ledarsidor som artiklarna diskuteras, och oftast används de för att styrka ledarskribentens argumentation. Det enda undantaget från regeln att använda *Ekonomisk Debatt* som stöd för sina egna åsikter som vi observerat är Expressens politiske ledarskribent P M Nilsson, som i en artikel beskriver hur Per Lundborgs artikel om konjunktur- och strukturproblemen i 1990-talets arbetslöshet faktiskt fick honom att ändra åsikt i denna fråga.
- Oftast är det i de största morgontidningarna som det diskuteras.
- När något tas upp, tas det oftast upp i ett par eller flera olika tidningar. Journalisterna verkar alltså tycka att samma saker är intressanta. Eller så är det helt enkelt så att det fungerar precis som i forskarvärlden; när någon får upp ögonen för något intressant, så går drevet!
- Det är inte enbart artiklar från de senaste numren av *Ekonomisk Debatt* som tas upp utan hänvisningar görs även till gamla nummer.

Under 1999 var det framförallt följande frågor som lockade medias (och då alltså framförallt ledarskribenternas) intresse: den europeiska centralbankens oberoende (en artikel av Lars Calmfors), Sydafrikas ekonomi (Mats Lundahl och Christina Rapp Lundahl) samt svenskarnas inställning till skatter (Jonas Edlund).² Året där- efter uppmärksammades i första hand missgynnandet av svenskt ägande (Ulf

² Vi utgår här ifrån antalet citeringar av *Ekonomisk Debatt* via de olika artiklarna som uppmärksammats av Observer Media Intelligence. I vissa fall missar detta mått uppmärksammade artiklar, som leder till direktintervjuer av

Jakobsson och Magnus Henrekson), regeringens eventuella röstköp avseende statsbidragstilldelning (Matz Dahlberg och Eva Johansson), integrationsproblematiken på arbetsmarknaden (en artikel av Dan-Olof Rooth samt en av Jan Ekberg och Mikael Ohlson), samt skattekonkurrens (Mats Persson). De ämnesområden som fått mest uppmärksamhet i media under de senaste två åren är: Hyresregleringen och stadsbyggandet (en artikel av Bengt Turner och en av Roland Andersson), konjunktur- och strukturproblemen i 1990-talets arbetslöshet (Per Lundborg), de svenska biståndsländernas utveckling (Mats Lundahl), friskolornas effekter på den kommunala skolan (Fredrik Bergström och Mikael Sandström), 1990-talets inkomstklyftor i Sverige (Björn Gustafsson och Ed Palmer), inflationsmålet och sysselsättningen vid ett EMU-medlemskap (Per Lundborg och Hans Sacklén) samt kommersialisering av svensk universitetsforskning (Magnus Henrekson).

Naturligtvis kan man inte förvänta sig att media ska nappa på allt som skrivs i *Ekonomisk Debatt*; vissa saker är helt enkelt inte av tillräckligt allmänt intresse eller lämpade för att tas upp i den allmänna debatten. Det kan också vara så att ämnena redan uppmärksammats av media innan de publicerats i *Ekonomisk Debatt*. Men det kan finnas artiklar som man som redaktör blir något överraskad över att de lämnar en närmast total tysthet efter sig, artiklar som man tycker tar upp intressanta policyproblem, som baseras på god forskning och som är välskrivna. Ett exempel på en sådan artikel är Jonas Agells artikel från 2001 (01/3). Många ekonomer anser att fackföreningar, kollektivavtal och generös a-kassa främst avspeglar olika särintressens försök att sko sig på andras bekostnad. I sin artikel menar dock Agell att många av dagens arbetsmarknadsinstitutioner snarare bör uppfattas som kollektiva försäkringsinstrument, vilka kompenserar för frånvaron av priva-

ta försäkringsmarknader. Denna artikel trodde vi skulle få mycket uppmärksamhet, men så blev nu inte fallet.

Ett annat exempel är det temanummer som vi nyligen hade om högre utbildning och forskning (02/2). Aldrig har vi fått så mycket positiv respons från läsarna, såväl muntligen som via e-mail och brev, över ett nummer. Det fick dock mycket litet uppmärksamhet i pressen. Men så handlade det också nästan uteslutande om nationalekonomi...

Varför dessa artiklar inte rönste någon uppmärksamhet i media vet vi inte. Kanske är det så att de kommer fram till slutsatser som inte ligger i linje med journalisternas/ledarskribenternas åsikter: De kan inte använda artikeln för att stärka sin argumentation? Kanske "krockade" publiceringen med någon annan viktig händelse som media valde att fokusera på?

Vad har *Ekonomisk Debatt* haft för genomslag i politiken?

Att ämnen som tagits upp i *Ekonomisk Debatt* diskuteras i media är ett bevis på tidskriftens genomslagskraft. Ett annat är att *Ekonomisk Debatt* kan få genomslag direkt i politiken. Ett sådant exempel från senare år är Matz Dahlbergs och Eva Johanssons röstköpsartikel (00/4), som ledde till att regeringen fick två KU-anmälningar mot sig och att författarna fick redogöra för sin analys i en KU-utfrågning. Dessutom fick det ansvariga statsrådet (Anna Lindh) försvara regeringens agerande i en utfrågning inför KU. Detta var inte första gången skribenter i *Ekonomisk Debatt* kallats in till förhör; Jerker Holm ombads att vittna i Mark-

forts fotnot 2

artikelförfattarna och som därefter lever ett eget "medialt liv". Detta var exempelvis fallet med en artikel om illusionen av kontroll och lottospel (Jerker Holm och Peter Tengzelius [00/3]).

nadsdomstolen efter en ledare 2000, och 1989 ombads Jan Owen Jansson och Jan-Eric Nilsson att infinna sig till en KU-utfrågning (se Hultkrantz artikel i detta nummer).

När fakta passar ideologin eller det egna handlandet, argumenterar dessutom vissa politiker, precis som ledarskribenter, med stöd från artiklar i *Ekonomisk Debatt*. Ett sådant nyligt exempel är hur Johan Lönnroth och Gudrun Schyman (v) argumenterar i EMU-debatten med stöd av Per Lundborg och Hans Sackléns artikel om inflationsmålet och sysselsättningen vid ett EMU-medlemskap. Ett än tydligare exempel är Anna Lindhs försvar i den ovan nämnda KU-utfrågningen:

”Jag har förstått av det underlag som jag har fått i form av forskarrapporter att vi skulle ha sett till kommuner med hög andel rörliga väljare. Jag måste säga att det för mig framstår som fullständigt absurt att tro att vi skulle ha satt Regeringskansliets tjänstemän tillsammans med ansvariga statsråd och alla andra som arbetade med detta, som var ganska många, för att göra en analys av vilka kommuner som hade rörliga väljare och utifrån det fattat beslut om de här pengarna.

Det som jag tycker är lite intressant är snarast vilka kommuner som fick pengar och varför. De kommuner som hade den bästa miljörankningen fick pengarna. Det visade sig att det väldigt ofta var större kommuner, kommuner som låg högt i miljörankningen. Jag tycker snarare att den intressanta frågan var varför vissa kommuner var så mycket mer framgångsrika när det gällde miljöarbete än andra kommuner. Det är möjligen den slutsatsen som man borde ha dragit även av den här forskarrapporten.”

Det som Lindh diskuterar här är tecknen och den statistiska signifikansen för variablerna i den statistiska analysen. Det hon säger är att de variabler som är signifikanta och som är ”behagliga” ur regeringens perspektiv (kommunernas miljöarbete, etc) är de som man bör fästa avseende vid. De variabler som däremot är signifikanta men ”obehagliga” ur regeringens

perspektiv (de politiska variablerna) förfäktar däremot endast absurda tankar. Denna typ av selektiva val av forskningsresultat är naturligtvis inte bra, men kanske säger något om hur politiker väljer att använda forskningsrön.³

Ekonomisk Debatt: Ett forum för utförlig debatt

En viktig funktion som *Ekonomisk Debatt* har att fylla är som ett forum för en mer utförlig debatt än vad som normalt tillåts i massmedia. Ett, som vi tycker, bra exempel på detta är den friskolededebatt som fördes mellan å ena sidan Fredrik Bergström och Mikael Sandström och å andra sidan Sören Wibe. Denna debatt fördes först på ett mycket kortfattat sätt på *DN Debatt*, där mycket av det lilla utrymmet upptogs av mer eller mindre personliga påhopp. Denna debatt kom sedan att föras på ett mer utförligt sätt i *Ekonomisk Debatt*, där båda sidor fick avsevärt mer utrymme att lägga fram de mer vetenskapliga argumenten för de olika ståndpunkterna. Ett annat intressant exempel framhålls av Christina Jonung och Ann-Charlotte Ståhlberg i deras artikel i detta nummer. De menar att *Ekonomisk Debatt* utgjort ett viktigt forum för de forskare som ägnat sig åt kvinnor, jämställdhet och ekonomi eftersom något naturligt alternativ inte finns. De hävdar att argumentationen kunnat bli utförligare i *Ekonomisk Debatt* än på tidningarnas debattsidor och att många av artiklarna gett eko på andra håll och bidragit till att uppmärksamma att nationalekonomer sysslar med, och har något att bidra med på, området.

³ Det bör påpekas att detta gäller oberoende av ideologisk inriktning. Det går att hitta exempel där borgerliga partier på ett selektivt sätt stödjer sig på forskning som passar väl in i deras ideologi.

Avslutande kommentarer

Av den förda diskussionen i denna artikel drar vi slutsatsen att *Ekonomisk Debatt* i slutet av sitt tredje decennium väl fyller sitt uttalade syfte. Men utöver att med vetenskaplig inriktning analysera den ekonomiska utvecklingen och debattera aktuella samhällsekonomiska frågor tycker vi oss ha sett att *Ekonomisk Debatt* fyller ett vidare syfte: Nämligen som bränsle i media och i den politiska debatten. Dessutom utgör tidskriften ett forum för de argument som normalt inte får plats i allmänna debattföra av typen *DN Debatt*. En potentiell risk är dock att artiklarna i *Ekonomisk Debatt* blir till ett slagträ i den politiska debatten, där politikerna väljer och vrakar bland analys och resultat. Vi ser ingen annan utväg att bemöta detta än att försöka fortsätta publicera artiklar av hög vetenskaplig kvalitet.